

Кыргыз тили жана адабияты боюнча райондук / шаардык олимпиаданын тапшырмалары (кыргыз класстары үчүн). **1-күн.**

Жооптор

Эскертүү: «Бир гана жооп жазгыла» деп көрсөтүлгөн учурларда бирден көп жооп жазылган болсо, биринчи жооп гана каралат!

1. *жаак, ооз, тиши*

Жогорудагы сөздөрдүн кайсынысы, муундун түрлөрү боюнча алып караганда, башкалардан айырмаланып турат?

Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

Жооп: ооз (жабык муундагы сөз)

2. Төмөнкү сүйлөмдөрдөгү асты сызылган сөздөргө маанилеш сөздөрдү тапкыла (*жоопторду асты сызылган сөздөрдөн кийинки кашаалардын ичине жазгыла; ар бир кашаанын ичине бир гана жооп жазгыла*).

А) Романда кыргыз окурманы үчүн көнүмүш эмес, түшүнүүгө оордук кылган дагы бир сюжеттик-идеялык тарам (*багыт, линия* деген сыяктуу маанилерди туюндурган сөздөр) бар.

Б) Ал – Авдий Каллистратовдун образы, анын сыйынган философиялык идеялары, ички дүйнөлөрү, этикалык концепциясы жана да ушуга байланышкан ар кыл киринди (*кыстырынды, кошумча* деген сыяктуу маанилерди туюндурган сөздөр) эпизоддор.

В) Уламдан-улам ымырт (*күүгүм, иңир* деген сыяктуу маанилерди туюндурган сөздөр) каптап, айлананы караңгынын оор салмагы баскансып келет.

3. Төмөнкү сүйлөмдөгү асты сызылган сөз тизмегине карама-каршы маанидеги сөздү тапкыла. Жоопто «эмес» деген сыяктуу терс формаларды колдонбогула (*жоопту асты сызылган сөздөн кийинки кашаанын ичине жазгыла; кашаанын ичине бир гана жооп жазгыла*)!

Сөз бүкмөлүү түрдө (*ачык-айкын, түз* деген сыяктуу маанилерди туюндурган сөздөр) айтылып жаткандыктан, узартып отурууну каалабасымды өзүң жакшы билесиң.

4. Төмөндөгүлөрдү макал, ылакап, фразеологизмдерге ажыратып, таблицанын тийиштүү жерлерине жайгаштыргыла (*таблицага цифраларды гана жазгыла*).

(1) Жаманга сый көрсөтпө, уйга суу көрсөтпө; (2) жоону сайса, эр сайды – аты калды Манаска; (3) көзүң аккыр; (4) оң кулагың менен да ук, сол кулагың менен да ук; (5) өгүз өлбөсүн, араба сынбасын; (6) сүткө оозу күйгөн айранды үйлөп ичиптир; (7) сүткө тийген күчүктөй; (8) уурдалган жерде ууру бар; (9) эрди жоо үстүндө көр.

Макал	Ылакап	Фразеологизм
(1)	(2)	(3)
(8)	(6)	(4)
(9)		(5)
		(7)

5. Төмөндө берилген таблицадагы цифралар менен тамгаларды бири-бирине дал келгендей кылып жупташтыргыла.

Сөздүктүн түрү	Мисал
(1) Антонимдер сөздүгү	(а) АСТАРЛА астар салып тигүү, ич салуу, ичтөө. <i>Астарлап тигилген плащ.</i>
(2) Диалектологиялык сөздүк	(б) бул (2940)
(3) Жыштык сөздүк	(в) БЭЭ СААМ Бир жарым-эки саатчалык убакыт.
(4) Омонимдер сөздүгү	(г) даңза (китеп; <i>даңса</i> эмес)
(5) Орфографиялык сөздүк	(д) ДӨҢСӨӨ <i>Дөңсөө</i> сөзү <i>дөң</i> уңгусунан жана кичирейтүүчү <i>-сөө</i> мүчөсүнөн турат. Мындай мүчө каксоо деген сөздө да учурайт.
(6) Синонимдер сөздүгү	(е) ДУШМАН, ЖОО, КАС Кастык мамиледеги адам.
(7) Терминдердин түшүндүрмө сөздүгү	(ж) ДҮНТ <i>батк.</i> түнт; <i>О киши дүнт.</i>
(8) Түшүндүрмө сөздүк	(з) ЖЫЙНАК Жыйнак I – <i>зат.</i> ар кандай документтер, адабий же башка чыгармалар топтолгон китеп. <i>Ырлар жыйнагы. Макалалар жыйнагы.</i> Жыйнак II – <i>сын.</i> тыкан, бышык, жыйнактуу. <i>Жыйнак жигит. Жыйнагы жок келин.</i>
(9) Фразеологиялык сөздүк	(и) КАТРЕН (<i>фр.</i> – төрт) – төрт саптан турган ыр.
(10) Этимологиялык сөздүк	(к) КЕСЕК – БҮТҮН Бир жери сынып калган, бүтүн эмес; Сынбаган, кетилбеген.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
(к)	(ж)	(б)	(з)	(г)	(е)	(и)	(а)	(в)	(д)

6. *табышмактуулардын*

Жогоруда берилген сөздөгү кайсы мүчө / мүчөлөр омонимдик мүчөлөргө кирет?

Жооп: *-ыш, -мак*

7. Төмөндөгү сүйлөмдөрдө асты сызылган сөздөрдүн ортосунда кандай айырмачылык бар (тийиштүү боштуктарды толтургула)?

1) Ал чөлкөмдө Акбара жалгыз калган эле.

2) Ишенгиле: ал – чындык.

Биринчиси – *шилтеме ат атооч*, экинчиси – *жактама ат атооч*.

8. Төмөндөгү татаал сүйлөм канча жөнөкөй сүйлөмдөн турат?

Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

Дүйнө жымжырт боло түштүбү же кулак тунуп калдыбы – дабыштар өчүп, айлана-тегерек тумандап, эми эле чайыттай ачылып турган жер-суу жоголуп, анын ордуна кызыл өрт каптаган караңгылык басты да калды.

Жооп: Алты жөнөкөй сүйлөмдөн турат

9. Төмөнкү сүйлөмдөрдөгү асты сызылган сөздөрдөн кийин тийиштүү тыныш белгилерин койгула.

А) Үй көчүрүү, мал айдоо оңой-олтоң жумуш эмес; баарынан оору – мал кыркындын да ушу тапка туш келиши, айтор, малчылардын жаны жай таппай турган кез.

Б) Күшүлдөгөн бөкөндөрдүн арасында жакындары келатат: биринчиси – Чоңбашы; экинчиси – Желтаманы; ал экөөнөн бөлүнүп, Сүйгүнчүгү артта калган.

В) Акчам бар – Казанда жүрөмүн, акчам жок – Чешмеде күнгө күйөмүн.

Г) Болгону, залдагы жарыкты гана саал басып коюшту.

10. Тигине, баягы бөлтүрүктөр.

Сүйлөмдүн курамындагы сөздөрдү өзгөртпөй туруп, үтүрдү кантип жоюп жиберүүгө болот?

Жооп: Сүйлөмдөгү сөздөрдүн орун тартибин (орун алуу багытын) алмаштыруу жолу менен: *Баягы бөлтүрүктөр тигине*.

11. Макала мазмундуу жазылган. Текстте орунсуз кайталоолор көп кездешет. Бул кетирилген каталарды оңдоо керек.

Жогорудагы илимий макалага карата жазылган пикирдин тыянагын эске алып, төмөндө берилген боштуктарга тиешелүү сөздөрдү жазгыла.

Рецензенттин пикирин эске алып, макаланын автору орунсуз кайталанган сөздөрдүн айрымдарын синонимдештирүүсү, айрымдарын алып салуусу керек.

12. Джо Байден АКШнын кырк алтынчы президенти болуп шайланды.

Жогоруда берилген сүйлөмдөгү кайсы сөздө орфографиялык эреже сакталган ЭМЕС?

Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

Жооп: *Джо Байден (туурасы – Жо Байден)*